

з-під контролю спеціалізованих виховних інституцій, які здійснювали її протягом століть. Результати цього плину настільки руйнівні, що ціннісна аморфність, бездуховність, аморальність тощо почали у величезних масштабах загрожувати соціальному становленню сучасної молоді. Гіркий урок ХХ століття підтверджує: формалізоване виховання дає формалізовану людину, спрощене виховання – спрощену людину, комп'ютерне виховання – «комп'ютерну» людину, інформаційне виховання – «інформаційну» людину. З останнього походить і така тенденція соціокультурної реальності, як інформоманія юнаків і дівчат. Це своєрідна хвороба часу, нестримне нагромадження інформації, що за своєю суттю замінює справжню культуру.

Висновки. Виховання ціннісних орієнтацій старшокласників засобами масової інформації є важливим фактором формування інформаційної культури і перспективним регулятором їх соціального розвитку. Через засвоєння молодого особою справжніх цінностей ЗМІ та соціально вагомої інформації досягається цілеспрямоване формування її суспільно значущих властивостей, мотивованого рівня соціалізації.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Коваль Л. Г., Зверева І. Д., Хлебик С. Р. Соціальна педагогіка / Соціальна робота: Навчальний посібник. – К.: ІЗМН, 1997. – 392 с.
2. Масова комунікація: Підручник / А. З. Москаленко, Л. В. Губерський, В. Ф. Іванов, В. А. Вергун. – К.: Либідь, 1997. – 216 с.
3. Радул В. В. Соціальна зрілість молодого вчителя. – К.: Вища шк., 1997. – 269 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Шандрук Світлана Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, докторант кафедри педагогіки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: порівняльна педагогіка, ціннісне орієнтування молоді.

ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Анастасія ШЕВЧЕНКО (Кіровоград)

Полікультурна компетентність майбутнього вчителя фізичної культури формується в процесі навчання і реалізується в здатності ефективно вирішувати завдання педагогічної діяльності в ході позитивної взаємодії із суб'єктами освітнього процесу – представниками різних культур. В процесі підготовки сучасного фахівця в умовах полікультурного оточення необхідно брати до уваги соціокультурну специфіку середовища. Полікультурна компетентність педагогічних кадрів та її формування у майбутніх вчителів стають важливою умовою забезпечення готовності молодого покоління до повноцінної життєдіяльності в сучасному європейському просторі.

Полікультурная компетентность будущего учителя физической культуры формируется в процессе обучения и реализуется в способности эффективно решать задачи педагогической деятельности в ходе позитивного взаимодействия с субъектами образовательного процесса - представителями разных культур. В процессе подготовки современного специалиста в условиях поликультурного

окружения необходимо учитывать социокультурную специфику среды. Поликультурная компетентность педагогических кадров и ее формирование у будущих учителей становятся важным условием обеспечения готовности молодого поколения к полноценной жизнедеятельности в современном европейском пространстве..

Ключові слова: компетентність, професійна підготовка, полікультурне середовище, вчитель, фізична культура.

Реалізація основних завдань професійної діяльності, визначених у Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті та інших нормативних документах, вимагає від учителя бути здатним до творчої організації навчально-виховного процесу, здійснювати наукові дослідження педагогічного процесу з метою розробки і впровадження авторських методик та технологій навчання і виховання, вільно володіти методологією педагогіки, опановувати новими технологіями та інформаційними системами, узагальнювати передовий педагогічний досвід, критично оцінювати результати власної роботи, творчо працювати у напрямку професійного самовдосконалення. Найважливішою складовою змісту загальної освіти стає культурний компонент у системі виховання особистості [6, 106].

Аналіз наукових праць вітчизняних й зарубіжних дослідників показує, що багато вчених звертають увагу на проблеми полікультурної освіти та питання формування полікультурної компетентності підростаючого покоління.

Так, проблеми фахової підготовки вчителів у своїх дослідженнях піднімали видатні світові педагоги У. Боос-Нюннинг, О. Джуринський, А. Дістервег, Я. Коменський, А. Макаренко, Ж. Руссо, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін. Не залишилися вони і поза увагою вітчизняних науковців, які особливе значення приділяють питанням полікультурної освіти: С. Гончаренко, В. Кузьменко, Н. Ничкало, О. Сухомлинська, Є. Чорний, Н. Якса, М. Ярмаченко та ін. Примітним є факт, що в останні роки спостерігається посилення інтересу вчених до питань формування полікультурної компетентності особистості у європейському освітньому просторі (И. Васютенкова, Л. Данилова, Е. Щеглова, Л. Воротняк, Я. Гулецька, Л. Перетяга, Т. Попова та ін.).

Феномен полікультурності став предметом особливих досліджень у світовій педагогіці на початку 60-х років ХХ століття. Інтерес до полікультурного виховання був обумовлений поширенням міжнародного співробітництва, посиленням боротьби етнічних і расових меншин за свої права в співтовариствах з поліетнічним складом. Поняття "полікультуралізм" отримало в педагогіці широке визнання й перетворилося в розхоже кліше в педагогічній літературі.

Полікультурна освіта – це одночасне придбання знань і відповідне виховання, передача більш точної й досконалої інформації при повазі до

груп меншин, подоланні упереджень і заохоченні терпимості, поліпшенні академічних досягнень учнів, сприянні досягненню ідеалів демократії й плюралізму. Полікультурну освіту слід розглядати як частину педагогічних зусиль, що забезпечують культурно-соціальну ідентифікацію особистості, відкрити іншим культурам, національностям, расам, віруванням [3, 1-2].

Все це вимагає аналізу полікультурного компонента в системі педагогічної освіти майбутнього вчителя. На думку Кузьміна М. І., метою реалізації полікультурної освіти є навчання студентів толерантному ставленню до множини цінностей, що існують у світі й відрізняються від їхніх власних.

Нинішня освіта формує (у відкритій або схованій формах) в учнів інтолерантну свідомість. Однак гуманістичні тенденції навчання й виховання, що базуються на ідеях вільного виховання, принципах так званої педагогіки співробітництва, концепціях природоспівобразності в освіті. Організуючи полікультурний освітній простір, важливо враховувати, що толерантність, толерантна свідомість, особистісний зміст толерантності – поняття близькі поняттям гуманістичної педагогіки, а почасти й психології, але не тотожні їм.

Полікультурна компетентність майбутнього вчителя – інтегративна якість особистості майбутнього фахівця, що формується в процесі навчання, та включає систему полікультурних знань, умінь, навичок, інтересів, потреб, мотивів, цінностей, полікультурних якостей, досвіду, соціальних норм і правил поведінки, необхідних для повсякденного життя й діяльності у сучасному полікультурному суспільстві, що реалізується в здатності ефективно вирішувати завдання педагогічної діяльності в ході позитивної взаємодії із суб'єктами освітнього процесу-представниками різних культур.

Зміст педагогічної освіти з урахуванням її полікультурного компонента, з позицій філософії й культурології, а також представлені її характеристики дозволяють виділити головні напрямки розвитку системи педагогічної освіти:

– перегляд цілей і завдань освіти, виходячи з особливостей сучасної соціокультурної ситуації, що ґрунтується на досвіді продуктивної міжкультурної взаємодії;

– розробка основ міжособистісної й продуктивної міжкультурної взаємодії студентів і викладача;

– підвищення продуктивності педагогічної освіти на основі оволодіння студентами досвідом творчої педагогічної діяльності;

– фундаменталізація знання, доведення їх до найвищого рівня – узагальнення й подальшого використання в організації міжкультурної взаємодії;

– удосконалення технологій педагогічної освіти, їх спрямованість на формування вмінь міжкультурної взаємодії та розвиток самостійності студентів [1, 4].

Аналіз досліджень з теорії та методики професійної освіти свідчить про те, що питання готовності вчителів фізичної культури до навчальної роботи в умовах полікультурного середовища є не досить розробленими.

У даному контексті висока полікультурна компетентність педагогічних кадрів та її формування у майбутніх вчителів стають важливою умовою забезпечення готовності молодого покоління до повноцінної життєдіяльності в сучасному європейському просторі.

Компетентність – це ситуативна категорія, яка виражається в готовності до здійснення якої-небудь діяльності в конкретних професійних ситуаціях, більшість дослідників пов'язують проблему компетентності з професійним становленням особистості. Розглядають її як оцінну категорію, що характеризує людину як суб'єкта професійної діяльності, її здатність виконувати завдання, що належать до її компетенції.

Поняття «компетентність» наближене до поняття «компетенція», проте це далеко не автентичні терміни. Під компетенцією розуміють сукупність повноважень, якими мають володіти певні особи відповідно до законів, інших нормативних актів, положень, інструкцій, статутів, як знання, досвід у тій чи іншій справі.

У педагогічній науці поняття «професійна компетентність» розглядається у таких значеннях, як:

- сукупність знань і вмінь, що визначають результативність праці;
- обсяг навичок виконання завдання;
- комбінація особистісних якостей ;
- вектор професіоналізації;
- єдність теоретичної і практичної готовності до праці;
- здатність здійснювати складні види культуровідповідної діяльності тощо [7, 152].

У структурі полікультурної компетентності особистості майбутнього вчителя фізичної культури слід виділити наступні компоненти: 1) *мотиваційно-ціннісний* - включає мотиви, мету, ціннісні установки студента, що передбачає його ставлення до майбутньої професійної діяльності як до цінності та потреби у формуванні й самовихованні своєї полікультурної компетентності; 2) *когнітивний* - характеризує сукупність знань про культуру, сутність і способи самовиховання полікультурної компетентності; здатність до систематизації й узагальнення знань; 3) *діяльний* - передбачає наявність умінь вступати в інтеркультурну комунікацію з носіями іншомовної культури, передавати інструментарій самопізнання й саморозвитку

іншому, рефлексувати власну діяльність і поведінку; 4) *емоційний* – обумовлює позитивне оцінювання педагогічних явищ із опорою на соціальні та особистісні значимі цінності, здатність сприймати внутрішній світ іншого й ототожнювати себе з ним [5, 10].

Так, мотиваційно-ціннісний компонент являє собою систему мотиваційно-ціннісних утворень: мотивів, цінностей, інтересів, потреб, полікультурних якостей, що регулюють повсякденне життя й діяльність особистості у полікультурному суспільстві.

Когнітивний компонент передбачає сформованість системи полікультурних знань, що виступають орієнтовною основою діяльності особистості у полікультурному суспільстві.

Діяльнісний компонент відображує сформованість полікультурних умінь і навичок щодо дотримання соціальних норм і правил поведінки у полікультурному суспільстві, наявність досвіду позитивної взаємодії із представниками різних культур.

Перераховані компоненти є тією базою, на якій відбувається подальший розвиток у майбутніх вчителів полікультурної компетентності. Когнітивний компонент є ведучим у структурі полікультурної компетентності студента, тому що на його основі формуються й розвиваються наступні компоненти структури.

Ключовими ідеями професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя у полікультурному середовищі є:

– підготовка до полікультурної міжособистісної взаємодії – новий спосіб теоретичної концептуалізації і практичної організації педагогічних процесів на основі цінностей рівноправного діалогу, взаємної поваги та ненасильства між індивідуальними і колективними суб'єктами;

– підготовка з позицій полікультурності – активне соціально-педагогічне середовище, що припускає одночасне існування декількох ціннісних і цільових основ та перспектив, доступних кожному суб'єкту виховного простору, а також діалог між ними;

– підготовка з позицій полікультурності припускає таку її організацію, яка заснована на пріоритеті соціально-ціннісних форм, змісту, засобах їх постійного діалогу та забезпечена демократичними механізмами вироблення і реалізації рішень.

У рамках дослідження особливого значення набуває вивчення компонентів професійно-педагогічної підготовки студентів.

У своїх роботах В. П. Андрущенко, С. В. Кульневич, Є. В. Бондаревська виділяють такі компоненти педагогічної підготовки, як: 1) формування діалектико-матеріалістичного світогляду, моральної вихованості, соціальної активності; 2) загальна педагогічна і психологічна підготовка, що включає знання закономірностей виховного

процесу, цілей, методів, засобів і організаційних форм навчання та виховання, глибоке розуміння учнів і виховуючого середовища, здатність здійснювати комплексний підхід до виховання, оволодіння педагогічними вміннями, зокрема, вміннями проектувати й аналізувати результати своєї педагогічної діяльності, професійно оцінювати застосовувані засоби і знаходити їх оптимальні поєднання; 3) спеціальна підготовка, тобто підготовка до навчально-виховної роботи з предмета; 4) підготовка до роботи класного керівника, до роботи з дитячими громадськими організаціями; 5) формування вмінь та навичок суспільно-політичної і культосвітньої роботи серед населення; 6) підготовка до здійснення елементів наукового дослідження у процесі педагогічної діяльності, до пошуку найбільш ефективних способів навчання та виховання на основі впровадження в навчально-виховний процес досягнень передового досвіду і педагогічної науки [2, 84].

На основі сучасних даних філософських, психологічних, педагогічних та інших наук було виділено мотиваційно-цільовий, змістовно-операційний і оцінно-результативний елементи професійної підготовки студентів.

Мотиваційно-цільовий елемент професійної підготовки майбутніх фахівців. Мета професійної підготовки студентів визначає специфіку всіх її елементів, вона збагачує її зміст і забезпечує, особливо ціннісно значимим її результат, що виражається у підвищенні рівня полікультурної взаємодії суб'єктів професійної підготовки. Специфіка мети такої підготовки студентів припускає особливу взаємодію і взаємовплив педагога та студента: з одного боку, це мета, яку визначено педагогом, – підвищити самостійність майбутніх учителів, їхню конкурентоздатність, професіоналізм, допомогти конкретній особистості в її полікультурній взаємодії в соціумі [4, 9-10]; з іншого боку, це мета, що стоїть перед студентом, – активно включитися в професійну діяльність, набути відповідних знань, вмінь, навичок та досвіду, свідомо розвивати в собі такі позитивні якості особистості, як працьовитість, організованість, ініціативу, силу волі, дисциплінованість, акуратність, активність, цілеспрямованість, творчий підхід до справи, самостійність мислення. Вважаємо за необхідне підкреслити те, що суб'єкти професійної підготовки прагнуть не тільки включитися у навчальний процес, але й організувати міжкультурну взаємодію, щоб це позитивно вплинуло на процес становлення майбутнього фахівця.

В процесі підготовки майбутнього фахівця в умовах полікультурного оточення необхідно брати до уваги соціокультурну специфіку середовища, в якому знаходяться вчителі фізичної культури, та їхні індивідуальні особливості. Специфіка методів полікультурного виховання визначається діалогічним характером функціонування та

розвитку культури, рівнем етнокультурної ідентифікації особистості, рівнем знань про полікультурне середовище, їхньою емоційною культурою та культурою поведінки, що потребують використання активних методів: бесіда, дискусія, діалог, моделювання, проектування, реконструкція, рефлексивні методи, рольові ігри. Студенти повинні усвідомлювати, що у світі існує безліч цінностей, що деякі з цих цінностей витікають із традицій того чи іншого народу і є для нього закономірним здобутком досвіду й історичного розвитку.

Таким чином, педагогічна освіта з урахуванням полікультурного компонента є процесом і результатом становлення майбутнього вчителя, що дозволяє йому піднятися на новий більш високий рівень у сфері пізнання, розвитку особистості, її ціннісних орієнтацій, соціального життя, мирного співіснування і взаємного збагачення різних культур, що в єдності дій забезпечує створення професійного життєвого плану й формування конкурентоспроможності майбутніх вчителів.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Болгаріна В. Культура і полікультурна освіта / В. Болгаріна, І. Лощенкова// Шлях освіти. – 2002. – №1. – С.2-6.
2. Бондаревская Е. В., Кульневич С. В. Педагогика: личность в гуманистических теориях и системах воспитания. – Ростов н/Д: Творческий центр "Учитель", 1999. – 560 с.
3. Васютенкова И. В. Развитие поликультурной компетентности учителя в условиях последипломного образования: автореф. дисс. канд. пед. наук: 13.00.01 / И. В. Васютенкова. – СПб, 2006. – 27 с.
4. Волик Л. В. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до полікультурного виховання учнів: Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Інститут педагогіки і психології професійної освіти Академії педагогічних наук України. – К., 2005. – 20 с.
5. Данилова Д. Ю. Формирование поликультурной компетентности студентов / Л.Ю. Данилова // Учитель. – 2007. – № 3. – С. 12-15.
6. Радул В. В., Кравцов В. О., Михайліченко М. В. Основи професійного становлення особистості сучасного вчителя. Навчальний посібник. – Кіровоград: Поліграфічно-видавничий центр ТОВ «Імекс ЛТД», 2007. – 252 с.
7. Радул В. В., Кравцов В. О. Методологічні основи професійного становлення особистості вчителя: Навчальний посібник. – Кіровоград: ФО-П Александрова М.В., 2011. – 264 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА:

Шевченко Анастасія Олександрівна – аспірантка кафедри педагогіки, викладач кафедри теорії і методики фізичного виховання Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: професійна підготовка вчителів до навчальної роботи в умовах полікультурного середовища.